

УДК 316.74:379.8

І.В. ШАПОШНИКОВА

ОСОБЛИВОСТІ ДОЗВІЛЛЄВИХ ПРАКТИК СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено результати проведеного соціологічного дослідження дозвіллєвих практик сучасної української молоді. Досліджено когнітивне сприйняття функціонування позанавчальної сфери студентської активності. Визначено домінуючі мотиви участі й ігнорування позанавчального студентського життя.

Ключові слова: студентська молодь, дозвілля, практика, соціалізація, вільний час, позанавчальна діяльність, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Глобальні процеси трансформації, посилюючи соціальну нерівність, розширюють можливості для самореалізації та надають різну якість життєвих шансів для сучасної молоді. Вільний час є одним із важливих засобів формування особистості молодої людини, а молодіжне дозвілля передбачає вільний вибір занять і є невід'ємним елементом способу життя. Залежно від уміння спрямовувати свою діяльність під час дозвілля на досягнення загальнозначущих цілей, реалізацію життєвих планів, розвиток своїх сил формується соціальне самопочуття молодої людини та її задоволеність проведенням часу. Тому дослідження соціальних практик студентської молоді, серед яких суттєвого значення набувають дозвіллєві практики, актуалізується у зв'язку з необхідністю відновлення активної соціалізаційної функції сучасного ВНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню методологічних основ дозвілля присвячено праці таких класиків соціології М. Вебера, Т. Веблена, Г. Зіммеля, Дж. Ландберга, Р. Маккензі, Р. Парка. Соціальну сутність дозвілля і його структуру розглянуто Л. Гордоном, Б. Грушиным, Г. Орловим, В. Бочелюком, В. Піменовою, Б. Тегубовим [1 ; 3–6]. Водночас недостатньо висвітленими залишаються питання, пов'язані з вивченням особливостей дозвіллєвих практик сучасної студентської молоді.

Мета статті – дослідити особливості дозвіллєвих практик сучасних студентів на прикладі студентської молоді Херсонського державного університету (далі – ХДУ).

Виклад основного матеріалу. Дозвілля – одна зі сфер життя людини і дуже важлива форма її самореалізації. Це діяльність у вільний час поза сферою громадської та побутової праці, завдяки якій людина відновлює свою здатність до роботи і розвиває в собі переважно ті вміння і здібності, які не вдосконалюються у сфері трудової діяльності. Дозвілля здійснюється у межах певних інтересів і цілей, які людина ставить перед собою. За-

своєння культурних цінностей, пізнання нового, волонтерська та громадська діяльність, творчість, туризм – це лише деякі з дозвіллевих занять, яким віддається перевага, оскільки вони впливають на рівень культури і виховання молоді.

У кожної людини виробляється свій індивідуальний стиль дозвілля, свій принцип організації проведення вільного часу – творчий або нетворчий, продуктивний або непродуктивний, нарешті, активний або пасивний, виходячи з власних можливостей і умов. Існує безпосередня залежність між духовним багатством людини та змістом її дозвілля.

Ставлення студентів Херсонського державного університету до характеру позанавчальної виховної діяльності виявлялося за допомогою вивчення емпіричних індикаторів, операціоналізованих у відповідних блоках соціологічного інструментарію: оцінювання позанавчальної громадської активності студентів ХДУ (за змістовним оформленням; за інтенсивністю та насиченістю; за матеріальним забезпеченням; за характером умотивованості студентів).

Емпіричні виміри показують, що в переважній більшості студентів ХДУ позанавчальне життя асоціюється з трьома домінуючими видами активності, перша з яких безпосередньо не входить до сфери виховної роботи у ВНЗ: спілкування з однокурсниками (21,2%), культурно-розважальні заходи, котрі проводяться в університеті (20,4%), і виїзди на природу, туристичні походи (19,2%) (табл. 1). Ще приблизно четверта частина респондентів віднесла до невід’ємних компонентів позанавчальної студентської діяльності участь молоді у художньо-мистецьких колективах (10,2%) та університетських спортивно-оздоровчих заходах/змаганнях (10,6%). Слід зазначити, що параметри реалізації студентами науково-дослідної роботи і різноманітних соціальних ініціатив становили не більше ніж п’яту частину загальної кількості опитаних.

Таблиця 1

Розподіл відповідей на запитання: “Які види діяльності, на Ваш погляд, включає позанавчальне життя сучасного студентства?”

№ з/п	Варіант відповіді	Загальна кількість відповідей	%
1	Спілкування з однокурсниками	252	21,2
2	Спілкування з викладачами	49	4,1
3	Культурно-розважальні заходи, що проводяться в університеті	244	20,4
4	Соціальні ініціативи і програми соціальної допомоги	53	4,5
5	Художня самодіяльність	121	10,2
6	Виїзди на природу, туристичні походи	229	19,2
7	Спортивно-оздоровчі заходи/змагання	126	10,6
8	Науково-дослідна діяльність	83	7,0
9	Інше	12	1,8
10	Важко відповісти	21	1,0
Усього:		1190	100,0

Когнітивне сприйняття функціонування позанавчальної сфери студентської активності вивчалось за допомогою введення в анкету запитань, які виявляють обізнаність студентів про існування і проведення в університеті різних заходів, клубів, об'єднань, гуртків тощо. Емпіричні результати опитування фіксують, що студентами найчастіше згадуються у першому відкритому запитанні (тобто без зазначення варіантів відповідей) наявність у ВНЗ команди КВК (29,5%), хорového колективу (5,8%), ансамблю сучасного танцю (4,9%), різноманітних спортивних турнірів і змагань (5,5%). Не змогли згадати жодної назви студентських об'єднань або заходів приблизно п'ята частина опитаних.

У другому випадку, коли респондентам пропонувалося вказати знайомі їм структурні компоненти (організації) і заходи позанавчального життя ХДУ, у яких студенти хотіли б взяти участь за запропонованим в анкеті списком назв, то показники рівня обізнаності студентів різко зростали (табл. 2). Так, більшість опитаних (більше ніж 33,5%) знають про існування знову ж таки команди КВК і хочуть бути її учасниками, а також щорічних заходів: "Посвячення в студенти", "Студентська весна", "Міс ХДУ". На наступних місцях в рейтингу розміщуються різні танцювальні колективи, а також широкий спектр спортивно-оздоровчих заходів і об'єднань.

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання: "У яких з перелічених заходах/ клубах/ об'єднаннях вашого ВНЗ Ви хотіли б взяти участь?"

№ з/п	Варіант відповіді	ЗКВ	%
1	Команда КВК	325	33,5
2	Хоровий колектив	49	5,1
3	Ансамбль сучасного танцю	37	3,8
4	Ансамбль народного танцю «Викрутаси»	15	1,5
5	Юнацький вокально-інструментальний ансамбль	12	1,2
6	Дівочий вокальний ансамбль «Українія»	3	0,3
7	Студентський театр соціальної анімації	17	1,8
8	Студентський психологічний клуб-студія	23	2,4
9	Фестиваль мистецтв "Студентська весна"	68	7,0
10	Посвята у студенти	37	3,8
11	Конкурсна програма до Дня вчителя "Золота осінь"	25	2,6
12	Університетський кіновідеофестиваль	36	3,7
13	Конкурсна програма до Дня закоханих	17	1,8
14	Чоловіча програма для жінок "Берізка" до Дня 8 березня	11	1,1
15	Конкурс "Містер Шарм"	22	2,3
16	Першоквітневі гуморини	18	1,9
17	Свято останнього дзвоника	11	1,1
18	Дні факультетів	29	3,0
19	Туристичні походи	97	10,0
20	Спортивні змагання, турніри	38	3,9
21	Добродійні акції	30	3,1
22	Літературний клуб	13	1,3
23	Науково-дослідні конференції	37	3,8
Усього		970	100,0

У результаті загальний рівень знань студентів ХДУ про напрями і заходи позанавчальної діяльності у ВНЗ сконцентрований в основному на заходах творчого характеру і мистецькій діяльності, які виражені переважно в різноманітних щорічних дозвіллево-розважальних конкурсах, тоді як професійно орієнтовані, науково-дослідні та соціально спрямовані предметні сфери позанавчальної активності подано в когнітивному сприйнятті студентства значно меншою мірою.

Кількісні результати соціологічного опитування (рис. 1) показують, що переважна більшість студентів із цікавістю ставляться до сфери позанавчальної активності (66,4%). Близько третини опитаних демонструють нейтрально байдуже ставлення до цієї сфери студентського життя. Приблизно 20 частина респондентів вказує, що різні заходи і об'єднання, які функціонують в університеті під егідою виховної роботи з молоддю, викликають у них роздратування.

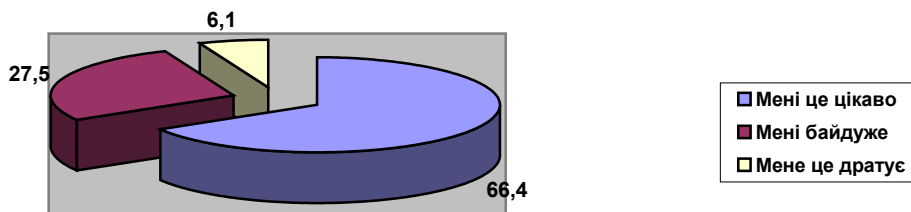

Рис. 1. Розподіл відповідей, що вказують на ставлення студентів до організаційно-виховної роботи, котра проводиться у ХДУ (у % до загальної кількості опитаних)

Причому аналіз виявляє високу міру зумовленості оцінного сприйняття сучасного розвитку позанавчальної сфери в ХДУ характером загального ставлення до цієї сфери. Змістовні характеристики цього зв'язку виявляються в тому, що група респондентів із досить позитивною оцінкою стану студентського життя у ВНЗ переважною кількістю випадків поділяє спрямованість на зацікавлене ставлення до функціонування цієї сфери. Ті самі студенти, які негативно сприймають рівень і якість позанавчальних заходів, що відбуваються у ХДУ, і об'єднань, дещо частіше виявляють індивідуальну або радикальну особисту позицію відносно цієї сфери студентської активності.

Проте емпіричні виміри показують, що у своїх реальних практиках близько десятої частини студентів є постійними й активними учасниками громадського життя ВНЗ. Ще чверть опитаних вказала, що вони не систематично, тобто час від часу, але включаються у позанавчальну діяльність. Близько половини студентів ХДУ, які взяли участь в опитуванні, іноді відвідують заходи, котрі проводяться, як глядачі або вболівальники. А п'ята частина молоді зовсім не бере участі у позанавчальному студентському житті ВНЗ (рис. 2).

Структурні характеристики включеності студентської молоді в громадську діяльність ВНЗ показують, що основна частина опитаних бере участь у заходах, орієнтованих на розвиток творчих здібностей і заходах,

які мають переважно розважально-дозвіллевий характер, а також близько половини респондентів так чи інакше задіяні у спортивно-оздоровчих заходах.

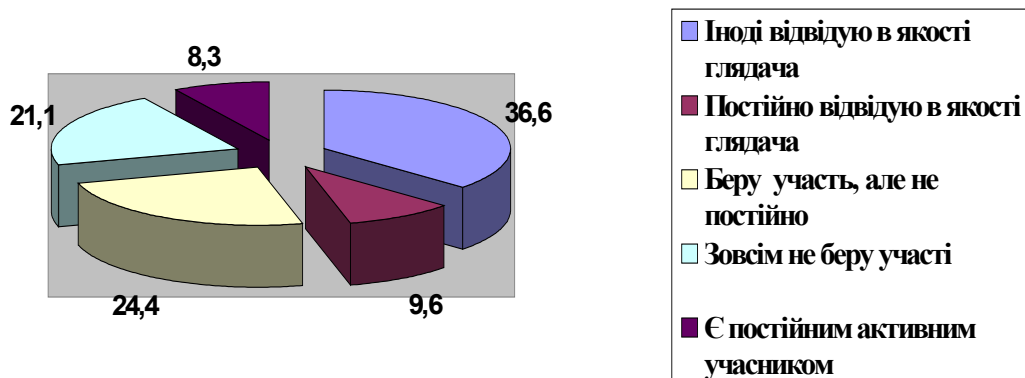

Рис. 2. Показники ступеня і характеру участі студентів ХДУ в позанавчальному житті ВНЗ (у % до загальної кількості опитаних)

Серед ряду причин, що визначають привабливість сфери позанавчальної діяльності у ВНЗ для студентів, які в ній беруть участь, виділяються обставини розширення за рахунок цього кола спілкування молоді (25,6%). Ще для 24,1% опитаних таке студентське життя є захопливим, приносить їм задоволення. Крім того, цей сегмент молодіжної активності дає її учасникам можливість для самореалізації, розвитку здібностей (14,8%), а також розширення світогляду й здобуття нових знань (13,0%) (табл. 3).

Визначення ж домінуючих мотивів ігнорування позанавчальної діяльності в університеті виявляє таку диспозицію чинників. Для третини опитаних характерна установка на складність поєднання у процесі навчання у ВНЗ освітньої та громадської активності. Ще приблизно стільки респондентів демонструють відсутність у них бажання брати участь у подібній діяльності. Близько чверті студентів нарікають на погані матеріально-технічні умови, недостатній спектр видів і змісту позанавчальної роботи, а також недостатнє стимулювання та заохочення з боку адміністративно-управлінських структур ВНЗ. Шоста частина студентів ХДУ, які взяли участь у соціологічному дослідженні, вказують на відсутність у них необхідних якостей і здібностей, а також на сімейні чи особисті обставини (табл. 4).

Таблиця 3

Розподіл відповідей на запитання:

“Якщо Ви берете участь у позанавчальному студентському житті, то що саме приваблює Вас у ньому?”

№ з/п	Варіант відповіді	РКВ	% від РКВ
1	Можливість розширити коло спілкування, знайти нових друзів	138	25,6
2	Мені це цікаво, отримую задоволення	131	24,1
3	Для мене це можливість самореалізуватись, розвинути свої здібності	81	14,8

Продовження табл. 3

№ з/п	Варіант відповіді	РКВ	% від РКВ
4	Це піднімає престиж/популярність серед однокурсників/ інших студентів	24	4,4
5	Це можливість здобуття нових знань, розширення світогляду	71	13,0
6	За участь мене чекає певна нагорода, пільги при навчанні тощо	27	4,9
7	Примушують викладачі	21	3,8
8	Більше займатись нічим, сумно, нікуди діти енергію	28	5,1
9	Інше	23	4,3
Усього		544	100,0

Таблиця 4

Розподіл відповідей на запитання: “Якщо Ви не берете участі у позанавчальному студентському житті, то чому?”

№ з/п	Варіант відповіді	РКВ	% від РКВ
1	Не хочу, немає бажання	97	17,8
2	Заважає навчанню, не встигатиму	111	20,4
3	Не престижно, не популярно серед друзів, однокурсників	4	0,8
4	Немає нічого, що відповідає моїм інтересам	63	11,6
5	Немає жодного заохочення, стимулів з боку деканату, управлінських структур	55	10,1
6	Немає відповідних умов (техніки, приміщень, устаткування тощо)	73	13,4
7	Не влаштовує колектив студентів, які організують заходи / беруть участь у заходах, клубах, об'єднаннях	34	6,3
8	Не бачу в собі необхідного таланту, здібностей, умінь	41	7,6
9	Не дають змоги особисті/сімейні обставини	51	9,3
10	Інше	15	2,7
Усього		544	100,0

Проте результати соціологічного опитування свідчать, що більше ніж половина студентів ХДУ за певних умов готова включитися у позанавчальну діяльність. Тільки близько п'ятої частини респондентів відкидають для себе подібну можливість. У результаті поведінкові установки основної маси студентства характеризуються наявністю вираженого інтересу до сфери позанавчальної університетської активності та готовності більше ніж половини опитаних за певних обставин включитися у цю діяльність.

Як найбільш значущі умови, які, на думку опитаних, можуть сприяти включенню студентів у позанавчальну діяльність в університеті, найбільшу кількість відповідей зібрали три позиції. Це передусім матеріальне стимулювання (43,2%), далі за кількістю відповідей – оперативне інформування про проведення заходів, про роботу клубів, об'єднань (39,3%). Крім того, більше ніж третина студентів (36,9%) як важливий чинник активізації студентської позанавчальної активності називають допомогу, участь, підбадьорення з боку викладачів університету. На наступних за значущістю місцях у цьому аспекті розташовуються обставини адміністративно-

управлінських розпоряджень (56,6%), розвитку інших видів стимулювання (56,5%), а також наявність і ефективна робота ініціативних структур студентського самоврядування (49,4%).

Найбільш важливими чинниками активізації та розвитку студентського життя виступають, на думку переважної більшості опитаних, реалізація комплексу заходів матеріального стимулювання, оперативного інформування про функціонування цієї сфери, а також підтримка і схвалення такої активності молоді з боку викладачів ХДУ. На наступних за значущістю місцях розташовуються адміністративно-управлінські розпорядження, розвиток інших видів стимулювання (визнання, похвала, символічні нагороди), а також наявність і ефективна робота ініціативних структур студентського самоврядування.

Висновки. Таким чином, поведінкова специфіка студентів позначається на характері їх очікувань у тому аспекті, що для опитаних студентів, які більш-менш часто беруть участь у різних громадських заходах, характерне позитивне ставлення до них. Тобто цей загальний студентів значною мірою розраховує на адміністративне сприяння як на найважливішу умову оптимізації функціонування дозвілєвої сфери. Проте респондентам, які беруть участь у студентському громадському житті як активні спостерігачі, або тим, хто взагалі його ігнорує, властива більш виражена установка на скептичне оцінювання можливостей підвищення ефективності позанавчальної діяльності за допомогою будь-яких із запропонованих заходів. Таким чином, система вищої освіти повинна бути спрямована як на формування соціально адаптованої особи, яка була б здатна адекватно інтегруватися до соціальної структури суспільства, так і на створення соціокультурного простору, котрий визначає організацію і специфіку студентського стилю життя, наповнюючи його інституціонально закріпленими соціальними практиками. Саме функція соціокультурної інтеграції через навчання “загальних форм вираження і принципів організації мислення” студентської молоді сприяє формуванню єдиного соціокультурного простору ВНЗ, де створюється уніфікований спосіб життя студентства, важливими рисами якого виступають орієнтація на професіоналізм, пізнання, творчий підхід до справи, соціальна активність.

Список використаної літератури

1. Бочелюк В.Й. Дозвілєзнавство : [навч. посіб.] / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 206 с.
2. Веблен Т.Б. Теория праздного класса : The theory of the leisure class. An economic study of institutions / Т.Б. Веблен ; [пер. с англ., вступ. ст. и примеч. С.Г. Сорокиной ; общ. ред. В.В. Мотылева]. – 4-е изд. – М. : ЛИБРОКОМ, 2011. – 65 с.
3. Патрушев В. Динамика использования бюджетов времени городским и сельским населением [Электронный ресурс] / В. Патрушев // Социологические исследования : Социс. – 2005. – № 8. – С. 46–51. – Режим доступа: <http://www.isras/socis.html>.
4. Пилипенко В.С. Спеціальні та галузеві соціології : [навч. посіб.] / В.С. Пилипенко, І.М. Попова, В.В. Танчер. – 2-е вид. – К. : Фоліант, 2007. – 451 с.
5. Пилипенко Л. Соціальна рефлексія як складова життєвого самовизначення сучасної молоді / Л. Пилипенко // Соціально-психологічний вимір демократичних пере-

творень в Україні / [за ред. С.Д. Максименка, В.Т. Циби, Ю.Ж. Шайгородського та ін.]. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2003. – С. 258–269.

6. Стеббинс Р.А. Свободное время: к оптимальному стилю досуга (взгляд из Канады) [Электронный ресурс] / Р.А. Стеббинс // Социологические исследования : Социс. – 2000. – № 7. – С. 64–72. – Режим доступа: <http://www.isras/socis.html>.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2012.

Шапошникова И.В. Особенности досуговых практик современной студенческой молодежи

Автор в статье освещает результаты проведенного социологического исследования досуговых практик современной украинской молодежи. Исследовано когнитивное восприятие функционирования внеучебной сферы студенческой активности. Определены доминирующие мотивы участия и игнорирования внеучебной студенческой жизни.

Ключевые слова: студенческая молодежь, досуг, практика, социализация, свободное время, внеучебная деятельность, высшее учебное заведение.

Shaposhnikova I. Features recreational practices today's college students

The author of the article lights up the results of the carried out sociological research of leisure practice of modern Ukrainian youth. Cognitive perception of student extra-curricular sphere functioning activity has been investigated. Dominant motives of participating and ignoring of extra-curricular student life are determined.

Key words: student, young people, leisure, practice, sociological research, spare time, extra-curricular activity, higher educational establishment.